

KODULINN TARTU

*Tõnis Saadoja maalinäituse
“Kodulinn Tallinn” Tartu ekspositsiooni
bindab Indrek Grigor*

Paraku ei olnud mul 2008. aasta novembris võimalust külastada Saadoja näituse “Kodulinn Tallinn” esmaekspositsiooni Põhja puiesteel, aga meediakõla, mida ainuüksi see näitus tekitas, aga ka retsensioonide üldarv ja kvaliteet, mille osaliseks Saadoja oma suhteliselt lühikese karjääri jooksul saanud on, seab siinkirjutaja olukorda, kus ei jää üle muud kui vaid lisada ääremärkusi seni öeldule.

KORTERINÄITUS KUI UUDISFORMAAT

Esiteks peab ütlema, et korterinäitus ei ole Tartu kontekstis ennenägematu. Oma aja nähtuse, kunstirühmituse Lüliti näitus toimus samuti 1990. aastal Tarmo Roosimöldri Aleksandri tänava köökoos. Tõsi on, et üheksakümnendate algust ja uue sajandi esikümnendi lõppu iseloomustab veider olukord kinnisvaraturul. Siiski ei olnud ei ühel ega teisel juhul näitusepinna valiku põhjuseks ametliku galeriipinna hind, mida peab Saadoja näituse toimumise koha valikul määravaks Ants Juske.¹ Lüliti tegutses olukorras, kus kinnisvara oli väärtusetu, köökoost jõuti väga kiiresti Sangaste mõisa. Ka Saadoja tegutseb olukorras, kus kinnisvara on väga kiiresti väärtust kaotamas, ning ka tema puhul ei ole korterinäituse näol tegemist puhtmajandusliku otsusega. Tartu kesklinnas on rendita galeriipinda küllaga, siiski on Vaal galerii otsustanud üürida pooliku korteri n-ö kinnisvaraplaneeringu müllkas. Milleks?

Esmalt tundus mulle, et tegemist on äärmiselt ebaõnnestunud reklaamivõttega. Eksootiline pind, milles viide päevakajalisele kinnisvarakriisile, tagab meedia tähelepanu, mida Tallinna näitus ka tõestas.² Samas ei jõua reakülastaja sinna kunagi. Aga paljudest neid galeriissegi jõuab? Ning ka meediakajastus oleks galeriinäituse märksa tagasihoidlikum olnud. Sama triki kordamine Tartu kontekstis lihtsalt ei tööta, vähemalt mitte nii lühikese ajalise intervalliga Tallinna ja Tartu ekspositsiooni vahel. Aga hiljemalt sel hetkel, kui jõudsin Rebase ja Siili tänava nurgale, sai selgeks, et tegemist ei ole pelga reklaamitrikiga – ja isegi mitte kinnisvaraarenduse teemalise naljaga –, vaid väga teadliku ja hästi otsitud kontseptuaalse ruumiga.

EMIGREERUNUD RUUM

Näitusele kohale jõudnud, kadusid kõik kahtlustavad mõttearendused, nagu “ebaõnnestunud PR” või “kahtlane provokatsioonikatse”, mis paratamatult kaasneb näituse “Kodulinn Tallinn” Tartusse ekspordimisega. Saadoja pressiteates sõnastatud väide, et Tallinna ja Tartu areng on olnud mitmes mõttes paralleelne, muutus järsku arusaadavaks. Küsimus ei ole Tallinna ja Tartu “Manhattanite” võrdlemises, vaid linnaarengute ebasotsiaalses olemuses. Igasuguse uusehitise juurde kuulub ilmselt paratamatult “ajaloo puudumisest” tulenev võõristus ja uudisruumi sotsiaalne ebaridus. Saadoja maalisari tegeleb nende kiirmuutuste isikliku läbielamise dokumenteerimisega³ ning näituse installatiivse olemuse kaudu aktualiseerub see vahetult ka küllastaja jaoks. Tallinna juhuvaated on tartlasele suuresti sisutud, aga seda tugevamini hakkab tööle “galerii” akendest avanev vaade kodulinn Tartule.

Saadoja sarja väljakasvamine turistikitšist on sealjuures väga iseloomulik. Vanalinna postkaartmaal garanteerib vaate vaidelamatu kultuuriloolise väärtusega ruumile. Identiteeditult uudismaalt tulijale on see aegade hämarusse jäänud, tagaigatsetud kuldajast pärinev vaade.

MAAL KUI MEEDIUM

Saadojat seostatakse ennekõike hüperrealismiga, selline määratlus vajab aga laiendavaid selgitusi. Anders Härm kuulutas 2005. aastal Kunstihoones kureeritud näituse “Maalimine keelatud” pressitektis, et maalikunst on kaotanud enda ümbert geniaalse kunstniku aura ja taandunud lihtsalt üheks tegelikkuse kajastamise vahendiks. Usk massimeedia tõhususse on visa kaduma, “kuid *reality*-tööstuse tekkimisega on radikaalsel kunstil jällegi vaip alt ära tõmmatud. Mitmed olulised “dünaamilise ja mobiilse” radikaalse kunsti strateegiad ja meetodid on korrapealt kommertsialiseerunud. Igapäevaelu tagasivõitmise asemel on meil nüüd igapäevaelu tööstus.”⁴

Foto-video “tõhususe” müüdi endisele püsimisele viitab aga väga selgelt Saadoja tööde fotorealistlik vorm. Maal ei ole veel suutnud siin end meediumina kehtestada

ja iseloomulik on üks Saadoja kommentaar akvarellitehnikale: “Teen praegu akvarelle, et otsida endas nõrka kohta ja teha see siis võimalikult hästi ära.”⁵ Maarin Ektermanni paralleelid *Photoshop*’iga on siiski omal kohal: “*Basic*-pilditöötlusprogramm annab ette võttestiku, kunstnikust saab jälle käsitööline ning kaugemale kui teose pinnas polegi vaja vaatajat kaevuda.”⁶ Kuigi samas peab möönma, et Saadoja portreesarja Gerhard Richterist tabavalt iseloomustav väide ei pea “Kodulinn Tallinna” sarja puhul enam paika. Siin on meediumi kõrval väga oluline roll ka subjektiivsel dokumentalistikal, mis seob Saadoja maalid (loodetavasti lõpule jõudnud) “videokunstniku-dokumentalisti” laineiga, mis suutis küll anda ka mõned suurepärased filmid, aga oli üldiselt kohutavalt tüütu.

Niisiis on Saadoja fotorealism niivõrd, kuivõrd maal kulgeb fotoga sisuliselt sarnast rada. Eesti fotokunst tegeleb hetkel peasjalikult analüütiliste sarjade koostamisega. Saadoja praktiseeritav linnavaadete või päevikulehtede ümbermaalimine ei erine sisuliselt millegi poolest samade olukordade pildistamisest (mida Saadoja tegelikult ju ka tegi, kuivõrd on kõigi akvarellide aluseks fotod), küsimus on meediumis.

Indrek Grigor on kunstikriitik, Tartu Ülikooli kunstiajaloo õppetooli doktorant ja Tartu Kunstimuuseumi foto- ning videokogu hoidja.

¹ A. Juske, Korternäitus “Kodulinn Tallinn”. – Eesti Päevaleht 20. X 2008.

² Sellele viidatakse siin: A. Trossek. *Jab, ikka maalikunstist mõeldes... (Tuldud teed tagasi remix)*. – Sirp 16. XI 2008.

³ Samasuunalistele mõttearendustele keskendutakse selles artiklis: E. Epner, *Taevas Tallinna kohal*. – Sirp 24. X 2008.

⁴ A. Härm, *Eessõna / Foreword*. – *Maalimine keelatud / No Painting. Kataloog / Catalogue*. Tallinn: Tallinna Kunstihoone / Tallinn Art Hall 2005, lk 4.

⁵ E. Maar, *Jälgides jääkuubiku sulamist: Tõnis Saadoja fotorealism 07.05.2007*. – http://www.vaal.ee/est/uudised/kolumnid/arbiiv/article_id-729

⁶ M. Ektermann, *Saadoja on Photoshop*. – *Agent 2007*, nr. 7.